

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
ที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์¹

Legal Problems about Criminal Justice Which Does Not Meet
the Principle of Presumption of Innocence

ธีรณีดี เทพสุเมธานนท์,² สลิล สิริพิฑูร,³ พรพรหม อินทร์มพรรย⁴

Teerani Tepsumethanon, Slin Sirapitool, Pornprom Indrambarya

(Received: September 3, 2024, Revised: January 30, 2025, Accepted: February 10, 2025)

บทคัดย่อ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาของประเทศไทยได้รับรองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) มาเป็นเวลานานแล้ว วิจารณ์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันว่าเป็นไปตามหลักการดังกล่าวหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่นำมาสู่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยวิธีการศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการวิจัยพบว่า สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำผิดตามบทบัญญัติมาตรา 39 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว และบทบัญญัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 32 ไม่ขัดกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 และมาตรา 30 ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เว้นแต่กรณีมาตรา 30 ที่

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” ปีที่จัดพิมพ์ 2566, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรณีดี เทพสุเมธานนท์ (หัวหน้าโครงการ) ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เลขที่ 282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, teerani.t@ru.ac.th

Assistant professor, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University, 282 Ramkhamhaeng Rd., Hua Mak, Bang Kapi, Bangkok 10240, teerani.t@ru.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เลขที่ 282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, slin_s@ru.ac.th

Assistant professor, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University, 282 Ramkhamhaeng Rd., Hua Mak, Bang Kapi, Bangkok 10240, slin_s@ru.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, เลขที่ 282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, pornprom.i@ru.ac.th

Assistant professor, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University, 282 Ramkhamhaeng Rd., Hua Mak, Bang Kapi, Bangkok 10240, pornprom.i@ru.ac.th

บัญญัติให้พระภิกษุที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกหรือกักขังและถูกเจ้าพนักงานดำเนินการให้ สละสมณเพศ

อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และบทบัญญัติในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการปล่อยชั่วคราว ควรมีการแก้ไขถ้อยคำเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 และมาตรา 30 ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติเพื่อให้เป็นไป ตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

คำสำคัญ: หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

Abstract

Since the laws relating to criminal justice in Thailand have guaranteed the accused the right to be presumed innocent for a long time, the objectives of this research are to study current related laws and whether they comply with the principle of presumption of innocence and to reach the conclusion and suggestion leading to the amendment of such provisions. The methodology of this study is qualitative research and in-depth interviews with experts in the criminal justice area.

The research result found that the right to bring a criminal case to be extinguished by the death of the offender under section 39 (1) of the Criminal Procedure Code, the provision of the Criminal Procedure Code concerning detention during an inquiry, and the Royal Thai Police Regulation Regarding Police Regulations Not Relating to the Case, Title 32 on the Finger Printing B.E. 2554 are not contrary to the principle of presumption of innocence. On the other hand, the Sangha Act B.E. 2505 section 29 and section 30 are contrary to the principle of presumption of innocence except in the case of section 30 where a monk is to be imprisoned or confined by the final judgement and the officer proceeds the monk to renounce the monkhood; the latter case is not contrary to the principle of presumption of innocence.

However, section 39 (1) of the Criminal Procedure Code and its provision concerning detention during inquiry should be amended to avoid misunderstandings. Furthermore, to comply with the principle of the presumption of innocence, the Sangha Act B.E. 2505 section 29 and section 30 should also be amended.

Keywords: Principle of Presumption of Innocence, Criminal Procedure Code

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมคุ้มครองสิทธิของบุคคลและอำนวยความยุติธรรมในสังคม⁵ โดยองค์กรและเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล หน่วยงานของกระทรวงยุติธรรม จะเป็นผู้ดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ในการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมีกฎหมายให้อำนาจต่าง ๆ เช่น อำนาจในการออกหมายเรียก อำนาจในการจับ การควบคุม การค้น การสอบสวน เป็นต้น ด้วยเหตุที่การใช้อำนาจดังกล่าวจะกระทบต่อเสรีภาพของประชาชน ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้ต่อสู้กับรัฐได้อย่างเป็นธรรม โดยสิทธิที่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมได้รับการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 โดยสิทธิที่ได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมประกอบไปด้วยสิทธิต่าง ๆ 12 สิทธิ ซึ่งหนึ่งในสิทธินั้นคือสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์⁶

สำหรับหลักการที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ หมายถึง การที่จำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิด ดังนั้น โจทก์จะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย ซึ่งการพิสูจน์นั้นจะต้องแสดงครบทุกองค์ประกอบความผิด อย่างไรก็ตาม หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ได้เป็นการรับรองว่าผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นอิสระจนกว่าการพิจารณาคดีจะสิ้นสุดลง⁷ หลักการนี้เป็นหลักสากล มีการรับรองไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ

ประเทศไทยเริ่มรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนที่将有คำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

แม้ประเทศไทยจะรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 ถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกินกว่าเจ็ดสิบปีแล้ว แต่เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่น ยังมีปัญหาที่ควรทำการศึกษาว่าบทบัญญัติของกฎหมายนั้น มีความสอดคล้องกับสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ ดังนี้

⁵ ขาดิ ชัยเดชสุริยะ, *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา 2549), น. 1.

⁶ ปกป้อง ศรีสนิท, *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), น. 30.

⁷ Cornell Law School, *Legal Information Institute*, Retrieved December 29, 2024, from https://www.law.cornell.edu/wex/presumption_of_innocence

1.1 บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

1.1.1 การบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำผิด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) ได้บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ โดยความตายของผู้กระทำผิด ตามบทบัญญัตินี้ไม่ว่าความตายจะเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน ชั้นสั่งคดีของพนักงานอัยการ ชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณาของชั้นศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา⁸ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องจะระงับ

สำหรับบทบัญญัตินี้ควรทำการศึกษาว่าขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์หรือไม่ เนื่องจาก การที่กฎหมายบัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า **โดยความตายของผู้กระทำผิด** ซึ่งจะหมายถึงบุคคลที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้วถึงแก่ความตายมีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ แต่โดยเนื้อหาของบทบัญญัติมาตรา 39 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นบุคคลที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ถึงแก่ความตายก็มีผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับแล้ว สำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นบุคคลที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจึงต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

1.1.2 บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาให้การขังระหว่างสอบสวนเป็นหลักและปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจรวมถึงราษฎรที่ทำการจับบุคคลใดโดยชอบนำผู้ถูกจับไปส่งให้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวน⁹ โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่งนั้น จะปล่อยผู้ถูกจับชั่วคราวหรือควบคุมผู้ถูกจับไว้ก็ได้¹⁰ หากผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดีเจ้าพนักงานจะควบคุมบุคคลนั้นไว้ ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้ไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่ถูกพาตัวมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน เมื่อควบคุมไต่สวนระยะเวลาดังกล่าว จะมีอำนาจนำตัวผู้ถูกจับไปศาล โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังระหว่างสอบสวน ซึ่งศาลจะสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้¹¹

การที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ถูกจับได้ในระหว่างสอบสวน กรณีบุคคลนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและถูกควบคุมตัวไว้ ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนไต่สวนระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หากผู้ถูกจับไม่ยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราว

⁸ ธานิศ เกศพิทักษ์, *คำอธิบาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยามพับลิชชิ่ง จำกัด, 2562), น. 576 - 577.

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 84.

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 84/1.

¹¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 87 วรรคสาม.

จะถูกขังระหว่างสอบสวนเช่นนี้ เสมือนให้การขังระหว่างสอบสวนถือเป็นหลัก โดยการปล่อยเป็นการชั่วคราว เป็นข้อยกเว้น ทั้งที่บุคคลนั้นยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด ด้วยเหตุนี้จึงเห็นควรศึกษาว่า บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ขัดต่อสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่

1.2 บทบัญญัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจ ไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

1.2.1 บทบัญญัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจ ไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2554 ไม่มีการแยกทะเบียนประวัติผู้ต้องหา จำเลย ซึ่งเป็นบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญา ออกจากบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา ทำให้ข้อมูลของผู้ต้องหา จำเลย และบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาถูกรวมไว้ในฐานข้อมูลเดียวกันอีกทั้งระเบียบดังกล่าวไม่มีข้อกำหนดที่ห้ามเปิดเผยข้อมูลการต้องหาคดีอาญา ส่งผลให้ผู้ต้องหา จำเลย ซึ่งศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญาอาจถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจากบุคคลในสังคม ไม่ได้รับการยอมรับเมื่อจะไปประกอบอาชีพต่าง ๆ จึงขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

อย่างไรก็ตาม ระเบียบดังกล่าวได้ถูกยกเลิกโดยระเบียบที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 โดยผู้เขียนได้ทำการศึกษาว่าบทบัญญัติตามระเบียบปัจจุบันนี้ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์หรือไม่

1.2.2 บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

1.2.2.1 กรณีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บัญญัติให้พระภิกษุซึ่งถูกกล่าวว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

เมื่อพระภิกษุซึ่งถูกกล่าวว่าได้กระทำความผิดอาญาจะถูกดำเนินคดีเหมือนอย่างบุคคลทั่วไป ด้วยเหตุนี้พระภิกษุอาจจะถูกเจ้าพนักงานของรัฐควบคุมตัวหลังจากที่มีการจับและถูกนำตัวไปให้ศาลออกหมายขังระหว่างสอบสวนโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ได้บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว และเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้”

ตามบทบัญญัตินี้ พระภิกษุซึ่งถูกกล่าวว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และ เข้ากรณีหนึ่งกรณีใดดังต่อไปนี้

- 1) เจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือ
- 2) พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ
- 3) พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจดำเนินการให้ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

กรณีตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นี้ มีปัญหาที่ควรทำการศึกษาว่า บทบัญญัติมาตรานี้ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ เนื่องจากพระภิกษุตามบทบัญญัตินี้เป็นเพียงผู้ต้องหา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และ เข้ากรณีหนึ่ง กรณีใดในสามกรณีดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจดำเนินการให้ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ ทั้งที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าพระภิกษุนั้นได้กระทำความผิด

1.2.2.2 กรณีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บัญญัติให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ในกรณีมีคำสั่งของศาลให้ขังพระภิกษุ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 ได้บัญญัติว่า

“เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น”

ตามบทบัญญัติมาตรานี้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้จำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใด เจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

กรณีตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ควรทำการศึกษาว่าขัดต่อสิทธิที่จะได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติให้ พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ ในกรณี มีคำสั่งของศาลให้ขังพระภิกษุ โดยการขังนั้น ทั้งการขังระหว่างสอบสวน ขังระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา พระภิกษุรูปนั้นยังไม่ถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดแต่ต้องสละสมณเพศ

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นไปตามสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข เพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

2.2 เพื่อศึกษาระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 32 และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

2.3 เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่นำมาสู่การแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่ไม่ใช่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา

3. สมมติฐาน

เนื้อหาของบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) ไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์เนื่องจากไม่ได้บัญญัติให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย แต่ควรแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัตินี้เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจคาดเคลื่อนได้ว่าบุคคลซึ่งถึงแก่ความตายนั้นได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิดบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 วรรคสาม มาตรา 71 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะ 5 หมวด 3 รวมถึงบทบัญญัติอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 หมวด 3 ได้ใช้ถ้อยคำว่าปล่อยชั่วคราวแสดงให้เห็นถึงการขังระหว่างสอบสวนถือเป็นหลัก โดยการปล่อยเป็นการชั่วคราวเสมือนเป็นข้อยกเว้น ไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากแม้จะกระทบเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยตั้งเช่นผู้กระทำความผิด แต่หากมีเหตุผลในการขังศาลจะสามารถขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ แต่ควรแก้ไขบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องให้การขังชั่วคราวเป็นมาตรการสุดท้ายโดยในการขังชั่วคราวศาลจะรับฟังความจากอัยการและผู้ต้องหา ตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยกฎหมายให้บัญญัติให้ผู้ต้องหาไม่มีความเสมอ หากผู้ต้องหาไม่มีทนายความ ศาลจะต้องตั้งทนายความให้

ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นระเบียบที่ใช้ในปัจจุบันไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากผู้ต้องหาซึ่งอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี รวมถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญา ไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจากบุคคลในสังคมเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยและมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด

บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 และมาตรา 30 ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์เนื่องจากเป็นการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยและมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด เว้นแต่กรณีตามมาตรา 30 ที่บัญญัติให้พระภิกษุที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกหรือกักขังและถูกเจ้าพนักงานดำเนินการให้สละสมณเพศไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

4. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งเน้นศึกษาประวัติ ความเป็นมาและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ รวมถึงระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา โดยศึกษารัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ.2561 (ฉบับที่ 4) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป กฎบัตรว่าด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของสหภาพยุโรป และกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้ งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนจากสถาบันพระปกเกล้าโดยมีระยะเวลา 180 วัน (6 เดือน) นับถัดจากวันลงนามในสัญญา

5. ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมครบถ้วนเพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูล และสามารถตอบโจทย์วิจัยได้ตรงประเด็น โดยการดำเนินการวิจัยจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

สำหรับข้อมูลปฐมภูมิ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยจำแนกออกเป็นตำรวจซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมาย จำนวนหนึ่งท่าน เพื่อให้ทราบปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไข ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่มีความเชี่ยวชาญ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จำนวนหนึ่งท่าน เพื่อให้ทราบปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไข กฎหมายดังกล่าว พนักงานอัยการจำนวนสามท่าน ผู้พิพากษาจำนวนสองท่าน นักวิชาการและผู้ทำหน้าที่เสนอหรือผู้บัญญัติกฎหมายหรือผู้ทำหน้าที่ตรวจร่างกฎหมายในสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาจำนวนสามท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสิบท่านมีความเชี่ยวชาญในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เพื่อให้ทราบปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้และแม่นยำตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อมูลทุติยภูมิ ใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลซึ่งมีการรวบรวมไว้แล้วทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในองค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด สื่อสารสนเทศ และเว็บไซต์ต่าง ๆ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้เข้าใจถึงบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

6.2 ทำให้เข้าใจถึงบทบัญญัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

6.3 ทำให้เข้าใจถึงข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่นำมาสู่การแก้ไข เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

7. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาระบบการดำเนินคดีอาญาซึ่งมีวิวัฒนาการจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไปสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน และได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

7.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบ คือ การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา (Accusatorial System)¹²

7.1.1 การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน

การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการแยกองค์กรซึ่งทำหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้อง ออกจากองค์กรซึ่งทำหน้าที่พิจารณา พิพากษาคดี โดยองค์กรที่ทำหน้าที่ทั้งสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณา พิพากษาคดี คือ ศาล การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีฐานะเป็นเพียงผู้ถูกซักฟอกจากการไต่สวนของศาล โดยผู้ถูกกล่าวหาแทบจะไม่มีสิทธิใด ๆ มีลักษณะเป็นกรรมในคดี (Object)¹³ ในการค้นหาความจริงจึงอาจมีการข่มขู่ ทรมาณร่างกายผู้ถูกกล่าวหาให้รับสารภาพ¹⁴

7.1.2 การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา

ต่อมาได้มีการปรับปรุงการดำเนินคดีอาญามาเป็นระบบกล่าวหาเพื่อมีความเป็นธรรมมากขึ้น และสอดคล้องกับพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชน โดยได้แยกองค์กรที่ทำหน้าที่ สอบสวน ฟ้องร้อง ออกจากองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา สำหรับองค์กรอัยการจะทำหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้อง และองค์กรศาลจะทำหน้าที่ในการพิจารณา พิพากษาคดี และได้เปลี่ยนฐานะผู้ถูกกล่าวหาจากผู้ถูกซักฟอก ผู้ถูกไต่สวนซึ่งถือเป็นกรรมในคดีมาเป็นประธานในคดี (Subject) เปิดโอกาสให้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่¹⁵ และเพื่อคุ้มครอง

¹² การให้คำนิยามการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา มีการให้นิยามสองระบบนี้แตกต่างกัน โดยแบ่งได้เป็นสองความเห็น ความเห็นฝ่ายหนึ่งได้ให้คำนิยาม การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา โดยพิจารณาจากบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงและซักถามพยาน ความเห็นฝ่ายที่สองได้ให้นิยามสองระบบนี้โดยพิจารณาจาก องค์กรที่ทำหน้าที่ในการสอบสวน ฟ้องร้อง และทำหน้าที่ในการพิจารณา พิพากษา ผู้เขียน เขียนตามความเห็นฝ่ายที่สอง โปรดดู ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), น. 29.

¹³ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2564), น. 89.

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญ, *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2566), น. 28.

¹⁵ คณิต ณ นคร, *เรื่องเดิม*, น. 88-91.

บอกเล่าและเสียงลือว่าเป็นผู้กระทำความผิด ภายหลังจากได้มีการรื้อฟื้นคดี²⁰ ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการดำเนินคดีอาญามาเป็นระบบกล่าวหาที่ให้ศาลเคารพหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์²¹ โดยหลักการดังกล่าวได้ถูกนำไปเขียนในคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1789 ข้อ 9 และเป็นต้นกำเนิดของหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ในยุคปัจจุบัน

สำหรับ ข้อ 9 ประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1789 ได้บัญญัติว่า

“แห่งบุคคลย่อมได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการประกาศว่ามีความผิดในกรณี ที่เห็นว่ามี ความจำเป็นต้องจับกุมบุคคล การใช้กำลังใด ๆ โดยไม่จำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลดังกล่าวจะต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงโดยกฎหมาย”²²

ซึ่งคำประกาศนี้ เป็นบทบัญญัติในระดับรัฐธรรมนูญและยังคงมีผลบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน²³

7.3 การรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) เป็นหนึ่งในสิทธิในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นหลักสากล ดังเห็นได้จากการรับรองสิทธินี้ไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศดังนี้

1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ในข้อที่ 11 (1) ได้วางหลักว่า ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย โดยบุคคลดังกล่าวจะได้รับหลักประกันที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดีอีกด้วย²⁴

2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ในข้อ 14 (2) ซึ่งวางหลักว่า ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้พิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย²⁵ ซึ่งหมายความว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลว่าได้ผู้กระทำความผิดจริง

²⁰ Brian Nelson, *The Cambridge Introduction to French Literature*, Cambridge 2015, p. 64 available in book.google. ใน ปกป้อง ศรีสนธิ, *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), น. 58.

²¹ ปกป้อง ศรีสนธิ, *สิทธิของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ : หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) the 101, World*, สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/presumption-of-innocence>

²² John Bell, *French Constitution Law*, (Oxford, Clarendon Press, 1992), pp. 261-263 ; Eugene Kamaka & Alice Erh – Soon Tay (Eds), *Human Rights*, Op.cit.,pp. 3-4. ใน จรัญ โฆษณานันท์, *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน Human Rights Without Frontiers : ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม Philosophy, Law and Social Reality*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559), น. 259.

²³ สุภากร ศิริยุทธิวัฒน์, *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), น. 259.

²⁴ สิทธิมนุษยชน, *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*, สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2567, จาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

²⁵ United Nations, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Retrieved October 1, 2024, from www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

7.4 การนำสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มาใช้ในกฎหมายประเทศไทย

นอกจากการรับสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ประเทศต่าง ๆ ได้รับรองสิทธินี้ในกฎหมาย รวมถึงประเทศไทย

โดยประเทศไทยเริ่มรับรองสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 บัญญัติว่า

“ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

หลังจากที่ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ไว้ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2492 แล้ว ได้มีการบัญญัติรับรองสิทธินี้ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในอีกหลายฉบับ รวมถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 29 วรรคสอง

“ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ยังมีการบัญญัติถึงสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ไว้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยได้รับรองหลักนี้เมื่อศาลจะมีคำพิพากษาตามมาตรา 227

“ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

ตามบทบัญญัติมาตรานี้เนื่องจากจำเลยได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิด จึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด โดยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1512/2482 ได้วินิจฉัยไว้ว่า ตามหลักกฎหมายย่อมสันนิษฐานว่า คนทุกคนไม่ได้กระทำความผิด เมื่อโจทก์กล่าวหาอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด โจทก์ต้องพิสูจน์ให้สมฟ้อง”²⁶

8. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่น คือ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และปัญหาบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่ามีความสอดคล้องกับสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่ โดยเปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายไทยกับกฎหมายระหว่างประเทศที่ถือเป็นมาตรฐานสากล รวมถึงวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำความเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิมาวิเคราะห์แล้วพบว่า

²⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (ฉบับอ้างอิง), พิมพ์ครั้งที่ 23, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), น. 454-455.

8.1 วิเคราะห์บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

8.1.1 วิเคราะห์การบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำผิด

แม้บทบัญญัติมาตรา 39 (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำผิด แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของบทบัญญัติมาตรานี้แล้ว พบว่าเนื้อหาของบทบัญญัติมาตรานี้ ไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากกฎหมายบัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ถึงแก่ความตายในระหว่างการดำเนินคดี **ไม่ได้บัญญัติให้ปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำผิด** โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าเนื้อหาของบทบัญญัตินี้เป็นคุณต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงไม่ขัดต่อ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่า ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และไม่ขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ข้อ 11 (1) ซึ่งบัญญัติให้ ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย อีกทั้งไม่ขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 วรรคสองได้บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด”

อย่างไรก็ตาม การที่บทบัญญัติมาตรา 39 (1) ได้บัญญัติไว้ว่า **โดยความตายของผู้กระทำผิด** อาจทำให้เกิดความเข้าใจคาดเคลื่อนได้ว่าบุคคลซึ่งถึงแก่ความตายนั้นได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด ทั้งที่ตามบทบัญญัตินี้มุ่งหมายถึงเพียงบุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาลคือผู้ต้องหา หรือบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิดคือจำเลย ถึงแก่ความตายเท่านั้น

มีข้อควรพิจารณาว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 39 (1) บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำที่ว่าโดยความตายของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นถ้อยคำที่เหมือนกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 38 ที่ได้บัญญัติให้ โทษให้เป็นอันระงับไปด้วยความตายของผู้กระทำความผิด โดยกรณีตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 38 บุคคลที่ถึงแก่ความตายนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ด้วยเหตุนี้การบัญญัติโดยใช้คำว่าโดยความตายของผู้กระทำความผิดจึงสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรานี้

สำหรับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับก่อนประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความระงับแห่งโทษทางอาญาเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 38 โดยบัญญัติไว้ทั้งหมดที่ 9 ว่าด้วยกำหนดเวลาที่จะฟ้องความแลที่จะลงโทษในคดีทางอาญา มาตรา 77 ความชอบธรรม

ที่จะร้องฟ้องผู้ใดว่ากระทำความผิดก็ดีหรือที่จะลงอาญาแก่ผู้ใดตามคำพิพากษาก็ดี ท่านให้ถือว่าเป็นอันระงับด้วยความมรณภาพของผู้นั้น²⁷

มีข้อควรพิจารณาว่าแม้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 จะเป็นกฎหมายอาญาที่เป็นกฎหมายสารบัญญัติ แต่บทบัญญัติตามมาตรา 77 แห่งกฎหมายนี้ได้บัญญัติถึงกรณีสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยบทบัญญัตินี้ได้บัญญัติถึงบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดที่ถึงแก่ความตาย โดยใช้ถ้อยคำว่า ผู้ใดและผู้หนึ่ง ดังนี้ ความชอบธรรมที่จะร้องฟ้องผู้ใดว่ากระทำความผิด... ท่านให้ถือว่าเป็นอันระงับด้วยความมรณภาพของผู้หนึ่ง โดยไม่ใช่ถ้อยคำว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำความผิด ดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาใช้

การใช้ถ้อยคำอย่างนี้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ใช้เช่นนี้จะไม่เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งถึงแก่ความตายนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว

ผู้วิจัยเห็นว่าแม้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 39 (1) จะไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ แต่เนื่องจากถ้อยคำในบทบัญญัติอาจทำให้เข้าใจคลาดเคลื่อนได้ว่าขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จึงเห็นควรแก้ไขถ้อยคำตามบทบัญญัติดังกล่าว

8.1.2 วิเคราะห์บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้การชั่งระหว่างสอบสวนเป็นหลักและปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น

การที่บทบัญญัติมาตรา 71 มาตรา 84/1 ประกอบมาตรา 87 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติกรณีบุคคลที่ถูกจับโดยชอบด้วยกฎหมายและมีการนำตัวมายังที่ทำการของพนักงานสอบสวน หากบุคคลนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและถูกควบคุมตัวไว้ ณ ที่ทำการของพนักงานสอบสวนใกล้ครบสี่สิบแปดชั่วโมงแล้วแต่การสอบสวนยังไม่เสร็จ เจ้าพนักงานสามารถนำตัวผู้ถูกจับไปศาลโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังผู้ถูกจับในระหว่างสอบสวนได้ หากผู้ถูกจับไม่ยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวจะถูกขังระหว่างสอบสวนและการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะ 5 หมวด 3 รวมถึงบทบัญญัติอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 หมวด 3 ได้ใช้ถ้อยคำว่า ปล่อยชั่วคราว เสมือนเป็นการบัญญัติให้การชั่งระหว่างสอบสวนเป็นหลัก โดยการปล่อยเป็นการชั่วคราวเป็นข้อยกเว้นจะขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์หรือไม่

เมื่อพิจารณาคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) ซึ่งเป็นองค์กรกำกับดูแลรัฐที่เป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ในการปฏิบัติตามพันธกรณีของกติการะหว่างประเทศดังกล่าว ได้เคยมีความเห็นไว้ใน HRC, Communication 788/1997, Cagas v. Philippines, 23 October 2001 ว่าการปฏิเสธไม่ให้ประกันตัว โดยเหตุผลแล้วไม่ได้กระทบสิทธิที่จะถูกสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ ด้วยเหตุนี้ การที่ศาลปฏิเสธไม่ให้ประกันตัวและขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวนหรือการขังจำเลยไว้ระหว่างการพิจารณา แม้จะกระทบเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยดังเช่น

²⁷ ปาตูซึ ยอร์ช จัดทำคำแปลโดย ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 แห่งราชอาณาจักรสยาม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), น. 66.

ผู้กระทำความผิด แต่หากมีเหตุผลในการชั่ง ศาลจะสามารถขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ ไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ แต่การขังระหว่างสอบสวนหรือขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นนานเกินสมควรจะขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ได้²⁸ โดยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งให้สัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นไว้ว่าการที่ศาลจะขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ระหว่างสอบสวนหรือระหว่างพิจารณาคดี ควรนำมาใช้เป็นการชั่วคราวและควรนำมาใช้เป็นมาตรการสุดท้าย หากมีมาตรการอื่นที่จะป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ยุ้งเหยียงพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายได้ ศาลควรใช้มาตรการนั้นก่อน หากมาตรการดังกล่าวไม่ได้ผลศาลจึงจะขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ระหว่างดำเนินคดี

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย และบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสมาตรา 144 และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการขังและปล่อยระหว่างดำเนินคดีจะพบว่า การที่บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยบัญญัติให้ เจ้าพนักงานมีอำนาจขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างสอบสวน หลังจากมีการจับโดยชอบด้วยกฎหมายและผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีการควบคุมตัวบุคคลนั้นไว้ใกล้ครบตามเวลาที่กฎหมายกำหนด คือ สี่สิบแปดชั่วโมงนับตั้งแต่พาตัวมาถึงยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน หากผู้ต้องหาไม่ยื่นคำร้องขอให้ศาลปล่อยชั่วคราว บุคคลนั้นจะถูกศาลขังไว้ระหว่างสอบสวน รวมถึงการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะ 5 หมวด 3 ได้บัญญัติใช้ถ้อยคำว่าปล่อยชั่วคราว รวมถึงบทบัญญัติอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 หมวด 3 ได้ใช้ถ้อยคำว่าปล่อยชั่วคราว แสดงให้เห็นถึงกฎหมายได้บัญญัติให้การขังระหว่างสอบสวนเป็นหลัก ส่วนการปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างดำเนินคดีเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น โดยการพิจารณาออกหมายขังผู้ต้องหาไว้ กฎหมายได้บัญญัติให้ศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้ โดยไม่มีการบัญญัติให้ศาลตั้งทนายความให้ผู้ต้องหากรณีผู้ต้องหาที่จะขอปล่อยชั่วคราวไม่มีทนายความ แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการออกคำสั่งหรือหมายอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2565 ข้อ 44/1 ได้บัญญัติไว้ว่า

“แม้เป็นกรณีที่มีเหตุออกหมายขัง แต่ถ้าศาลเห็นว่ายังมีวิธีป้องกันมิให้ผู้ต้องหา หรือจำเลยหลบหนี หรือยุ้งเหยียงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นได้ ศาลจะงดออกหมายขังและปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ไม่ตัดอำนาจพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการที่จะดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ต่อไป

ถ้าความผิดที่ถูกกล่าวหาเป็นความผิดลหุโทษ หรือความผิดอันยอมความได้ หรือเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาปรากฏตัวต่อพนักงานสอบสวนโดยไม่มีการออกหมายจับ พึงพิจารณาดำเนินการตามวรรคหนึ่ง”

ตามบทบัญญัตินี้ได้แก้ไขปัญหาที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้การขังเป็นหลัก การปล่อยชั่วคราวเสมือนเป็นข้อยกเว้นแต่ข้อบังคับนี้เป็นเพียงกฎหมายลำดับรองซึ่งบุคลากรในกระบวนการ

²⁸ ปกป้อง ศรีสนิท, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563), น. 60-62.

ยุติธรรมทางอาญา เช่น ตำรวจและพนักงานอัยการและประชาชนทั่วไปอาจจะไม่ทราบถึงบทบัญญัติตามข้อบังคับประธานศาลฎีกานี้ เหมือนอย่างบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สำหรับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับการชั่งและปล่อยระหว่างดำเนินคดีมีความแตกต่างจากประเทศไทย โดยกฎหมายดังกล่าวของประเทศฝรั่งเศสได้บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า ชั่งชั่วคราว แสดงให้เห็นว่าการชั่งระหว่างดำเนินคดีเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น โดยกฎหมายได้บัญญัติให้การชั่งเป็นมาตรการสุดท้าย ศาลจะชั่งชั่วคราว เมื่อมาตรการการควบคุมโดยศาลและมาตรการควบคุมที่บ้านโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้ผล และในการชั่งชั่วคราวจะมีปฏิบัติตามหลักฟังความทุกฝ่าย คือ ศาลจะรับฟังความจากอัยการและผู้ต้องหาและศาลจะต้องตั้งทนายความให้กรณีผู้ต้องหาไม่มีทนายความ²⁹

8.2. วิเคราะห์บทบัญญัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 และปัญหาบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

8.2.1 วิเคราะห์การให้ผู้ต้องหาในคดีอาญาต้องพิมพ์ลายนิ้วมือตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32

ก่อนที่ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 ลงวันที่ 27 เมษายน 2566 จะมีผลใช้บังคับ³⁰ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิมพ์ลายนิ้วมือ คือ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

โดยระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติมซึ่งเป็นระเบียบที่ใช้ก่อนระเบียบปัจจุบัน มีบทบัญญัติที่ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด เนื่องจากไม่มีการแยกทะเบียนประวัติผู้ต้องหา จำเลย ซึ่งเป็นบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด โดยศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญา ออกจากบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา ทำให้ข้อมูลของผู้ต้องหา จำเลย และบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาถูกรวมไว้ในฐานข้อมูลเดียวกันอีกทั้งระเบียบดังกล่าวไม่มีข้อกำหนดที่ห้ามเปิดเผยข้อมูลการต้องหาคดีอาญา ส่งผลให้ผู้ต้องหาซึ่งอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี รวมถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญาอาจถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจากบุคคลในสังคม³¹ ไม่ได้รับ

²⁹ ปกป้อง ศรีสนิท, *ชั่งหรือปล่อย ระหว่างดำเนินคดีอาญา the 101, World*, สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/provisional-release/>

³⁰ มีผลบังคับใช้ 30 วัน นับแต่วันประกาศเป็นต้นไป.

³¹ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน, *ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสนอแนะแก้ไขปรับปรุงระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ*, สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก www.ombudsman.go.th

การยอมรับเมื่อจะไปประกอบอาชีพต่าง ๆ จึงขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์³² ซึ่งได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง และขัดต่อ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ข้อ 11 (1) อีกทั้งยังขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 วรรคสองได้บัญญัติว่า “บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด”

เมื่อระเบียบดังกล่าวได้มีการแก้ไขแล้วโดยได้แยกทะเบียนประวัติที่ใช้จัดเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ทะเบียน คือ ทะเบียนประวัติผู้ต้องหา ทะเบียนประวัติอาชญากรและทะเบียนประวัติผู้กระทำความผิดที่มีใช้ อาชญากรส่งผลให้ผู้ต้องหาซึ่งอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี รวมถึงผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญา ไม่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจากบุคคลในสังคมเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยและมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 จึงไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และไม่ขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) รวมถึงไม่ขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) อีกต่อไป

8.3 วิเคราะห์บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุซึ่งไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ สละสมณเพศได้ และการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ ในกรณีมีคำสั่งของศาลให้ขังพระภิกษุ

8.3.1 วิเคราะห์กรณีพระภิกษุซึ่งถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ได้บัญญัติว่า

“พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้”

³² สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, *กสม.เผย สดช. แก้ไขระเบียบคัดแยกทะเบียนประวัติอาชญากรคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาผู้พ้นโทษและเยาวชนแล้ว*, สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.nhrc.or.th/NHRCT-Work/Statements-Press-Releases-Open-Letters/Press-Releases/22831.aspx>

ตามบทบัญญัตินี้ พระภิกษุซึ่งถูกกล่าวว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ และ เข้ากรณีหนึ่งกรณีใดดังต่อไปนี้

- 1) เจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือ
- 2) พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือ
- 3) พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจดำเนินการให้ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ทราบว่า เจตนารมณ์ของบทบัญญัติมาตรานี้คือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน การที่บุคคลที่ยังอยู่ในสถานะของพระภิกษุ ถูกควบคุมตัวไว้อาจจะกระทบต่อความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ด้วยเหตุนี้พระภิกษุรูปใดที่ไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและถูกควบคุมตัวต้องสละสมณเพศ คือ การบังคับสึกโดยไม่ได้สมัครใจ

ตามบทบัญญัตินี้ให้มีการสละสมณเพศ เนื่องจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควร ให้ปล่อยชั่วคราวและควบคุมพระภิกษุที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาไว้ โดยศาลยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่เป็นผู้ต้องหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิด จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง และขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ข้อ 11 (1) อีกทั้งยังขัดต่อ กติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 วรรคสอง

8.3.2 วิเคราะห์ปัญหาการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ ในกรณีมีคำสั่งของศาลให้ขังพระภิกษุ

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 ได้บัญญัติว่า

“เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น”

ตามบทบัญญัตินี้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้จำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใด เจ้าพนักงานเรือนจำซึ่งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

8.3.2.1 กรณีพระภิกษุที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกหรือกักขัง และมีฎีกาเจ้าพนักงานดำเนินการให้สละสมณเพศ

ผู้วิจัยเห็นว่าพระภิกษุที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกหรือกักขัง และมีฎีกาเจ้าพนักงานดำเนินการให้สละสมณเพศไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากผ่านการพิจารณาโดยศาลจนคดีถึงที่สุดแล้ว จึงไม่เป็นการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย

8.3.2.2 กรณีพระภิกษุที่ต้องสละสมณเพศเนื่องจากถูกศาลออกหมายขัง ทั้งการขังระหว่างสอบสวน ขังระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา

สำหรับกรณีพระภิกษุที่ต้องสละสมณเพศเนื่องจากถูกศาลออกหมายขัง ทั้งการขังระหว่างสอบสวน ขังระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว โดยที่โจทก์ยังไม่พิสูจน์ ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยและมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิด ซึ่งเป็นการขัดหรือแย้งกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง และขัดต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR)) ข้อ 11 (1) อีกทั้งยังขัดต่อกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)) ข้อ 14 วรรคสอง

มีผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ให้ข้อสังเกตว่า กรณีพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและควบคุมพระภิกษุที่เป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาไว้และการที่ศาลออกหมายขังระหว่างดำเนินคดี ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เรียกผู้เสียหายมาสอบถามว่าคัดค้านไม่ให้ปล่อยชั่วคราวหรือไม่ รวมถึงไม่มีกฎหมายบัญญัติให้พระภิกษุที่เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุร่วมให้ความเห็นในการปล่อยชั่วคราวหรือขังระหว่างดำเนินคดี

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความเห็นว่า กรณีหากศาลจะออกหมายขังระหว่างดำเนินคดีหากนำบทบัญญัติมาตรา 89/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาพิจารณาในการขังในไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ ซึ่งน่าจะไม่กระทบต่อศรัทธาของพุทธศาสนิกชนอย่างกรณีขังพระภิกษุไว้ในเรือนจำ จึงไม่จำเป็นต้องให้พระภิกษุนั้นต้องสละสมณเพศก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าพระภิกษุนั้นได้กระทำความผิด

อย่างไรก็ตาม ควรให้ศาลมีอำนาจในการเรียกผู้เสียหายมาสอบถามว่าจะคัดค้านการขังในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำหรือไม่ รวมถึงควรให้พระภิกษุที่เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุร่วมให้ความเห็นกรณีที่จะมีการขังในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ

9. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่เป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและบทบัญญัติตามกฎหมายอื่นว่าเป็นไปตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่

9.1. บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

9.1.1 สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับโดยความตายของผู้กระทำความผิด

เนื้อหาของบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 39 (1) ไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า “โดยความตายของผู้กระทำความผิด” อาจทำ

ให้เกิดความเข้าใจคาดเคลื่อนได้ว่าบุคคลซึ่งถึงแก่ความตายนั้นได้มีคำพิพากษาอันถึงที่สุด แสดงว่าได้กระทำความผิด ทั้งที่บทบัญญัติตามมาตรา 39 (1) มีความมุ่งหมายถึงเพียงบุคคลซึ่งเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น

โดยผู้เขียนเห็นควรแก้ไขถ้อยคำตามบทบัญญัติดังกล่าว โดยควรแก้ไขบทบัญญัติจากเดิม

“มาตรา 39 สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ดังต่อไปนี้

(1) โดยความตายของผู้กระทำผิด”

แก้ไขเป็น

“มาตรา 39 สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ดังต่อไปนี้

(1) โดยความตายของผู้ต้องหาหรือจำเลย”

สำหรับการแก้ไขโดยใช้ถ้อยคำว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทบัญญัติมาตรา 39 (1)

9.1.2 บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้การขังระหว่างสอบสวนเป็นหลักและปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 87 วรรคสาม มาตรา 71 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะ 5 หมวด 3 รวมถึงบทบัญญัติอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 หมวด 3 ได้ใช้ถ้อยคำว่าปล่อยชั่วคราวแสดงให้เห็นถึงการขังระหว่างสอบสวนถือเป็นหลัก โดยการปล่อยเป็นการชั่วคราวเสมือนเป็นข้อยกเว้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee) พบว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่บัญญัติให้เสมือนว่าการขังระหว่างสอบสวนเป็นหลักและการปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้นไม่ถือเป็นการขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสได้วางหลักไว้ว่า “เมื่อมีการจับผู้ต้องหาหมายศาลจะใช้มาตรการควบคุมโดยศาลก่อน หากไม่ได้ผลให้ใช้มาตรการควบคุมโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์และหากวิธีการดังกล่าวไม่ได้ผลจึงให้มีการขังชั่วคราวเป็นมาตรการสุดท้ายโดยในการขังชั่วคราวศาลจะรับฟังความจากอัยการและผู้ต้องหา ตามหลักฟังความทุกฝ่าย โดยกฎหมายให้บัญญัติให้ผู้ต้องหาที่มีความเสมอ หากผู้ต้องหาไม่มีหมายศาล ศาลจะต้องตั้งหมายศาลให้”

ผู้เขียนเห็นควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลักษณะ 5 หมวด 3 รวมถึงบทบัญญัติอื่นนอกจากที่บัญญัติไว้ในลักษณะ 5 หมวด 3 จากเดิมใช้ถ้อยคำว่า “ปล่อยชั่วคราว” เป็นใช้ถ้อยคำว่า “ปล่อย” และจากเดิมใช้คำถ้อยว่า “ขัง” เป็น “ขังชั่วคราว”

นอกจากนี้ เห็นควรแก้ไข มาตรา 87 วรรคสาม จากเดิมซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราว และมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ โดยให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอหมายขังผู้ต้องหานั้นไว้ ให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่าจะมีข้อคัดค้านประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้”

แก้ไขเป็น

“มาตรา 87 วรรคสาม เมื่อผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยโดยพนักงานสอบสวนและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดี ให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ โดยให้ศาลพิจารณาปล่อยผู้ถูกจับนั้นและให้มีการควบคุมโดยศาล หากศาลเห็นว่ามาตรการควบคุมโดยศาลไม่ได้ผล ให้ใช้มาตรการควบคุมโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ และหากมาตรการควบคุมโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้ผล ให้ศาลออกหมายขังบุคคลนั้นไว้ชั่วคราว ในการพิจารณาขังชั่วคราวให้ศาลเรียกพนักงานอัยการ ผู้เสียหายและผู้ต้องหาเพื่อสอบถาม หากผู้ต้องหาไม่มีทนายความร่วมในการพิจารณาขังชั่วคราว ให้ศาลตั้งทนายความให้”

9.2 บทบัญญัติตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

9.2.1 ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 32

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติมไม่มีการแยกทะเบียนประวัติผู้ต้องหา จำเลย ซึ่งเป็นบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดโดยศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญา ออกจากบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาทำให้ข้อมูลของผู้ต้องหา จำเลย และบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาถูกรวมไว้ในฐานข้อมูลเดียวกันซึ่งมีผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด จึงขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

อย่างไรก็ตาม ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นระเบียบที่ใช้ในปัจจุบัน ได้แก้ไขปัญหา โดยได้แยกทะเบียนประวัติที่ใช้จัดเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ทะเบียน คือ ทะเบียนประวัติผู้ต้องหา ทะเบียนประวัติอาชญากร และทะเบียนประวัติผู้กระทำความผิดที่มีใช้อาชญากร ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาตินี้จึงไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์แล้ว

ผู้เขียนเห็นว่าแม้ระเบียบดังกล่าวจะไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ แต่การให้ผู้ต้องหา จำเลยหรือบุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดในคดีอาญาพิมพ์ลายนิ้วมือ กระทบต่อเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานกระทำการดังกล่าวควรเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นโดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา นอกจากนี้ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2566 จะมีผลบังคับเฉพาะกับตำรวจ ไม่สามารถใช้บังคับกับหน่วยงานอื่น เช่นกรมสอบสวนคดีพิเศษ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นต้น

9.2.2 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

1) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ได้บัญญัติให้พระภิกษุซึ่งถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญา โดยพระภิกษุนั้นไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวจากพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ โดยที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์

ผู้เขียนเห็นควรแก้ไข มาตรา 29 จากเดิมบัญญัติว่า

“พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวและเจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม หรือพระภิกษุรูปนั้นมีได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้”

แก้ไขเป็น

“มาตรา 29 พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ในการพิจารณาควบคุมพระภิกษุให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการหมายเรียกพระภิกษุที่เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุที่จะถูกพิจารณาควบคุมร่วมให้ความเห็น และให้เรียกผู้เสียหายมาสอบถามด้วย กรณีจะควบคุมพระภิกษุที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 มาใช้บังคับในการควบคุมในสถานที่อื่นนอกจากที่ทำการของพนักงานสอบสวนโดยอนุโลม”

2) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 30 กรณีพระภิกษุที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกหรือกักขังและถูกเจ้าพนักงานดำเนินการให้สละสมณเพศไม่ขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์เนื่องจากผ่านการพิจารณาโดยศาลจนคดีถึงที่สุดแล้ว แต่กรณีพระภิกษุที่ต้องสละสมณเพศเนื่องจากถูกศาลออกหมายขัง ทั้งการขังระหว่างสอบสวน ขังระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาขัดต่อหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เนื่องจากศาลยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด

ผู้เขียนเห็นควรแก้ไข มาตรา 30 จากเดิมบัญญัติว่า

“เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น”

แก้ไขเป็น

“มาตรา 30 ในการพิจารณาขังชั่วคราวพระภิกษุให้ศาลหมายเรียกพระภิกษุที่เป็นผู้บังคับบัญชาของพระภิกษุที่จะถูกพิจารณาให้ขังชั่วคราวร่วมให้ความเห็น และให้เรียกพนักงานอัยการ ผู้เสียหายและพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมาสอบถาม กรณีศาลจะขังชั่วคราวพระภิกษุนั้นให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 มาใช้บังคับในการขังในสถานที่อื่นนอกจากที่ทำการของพนักงานสอบสวนโดยอนุโลม”

เมื่อจะต้องจำคุก หรือกักขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณเพศนั้น

บรรณานุกรม

- คณิต ฌ นคร. (2564). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- จรัญ โฆษณานนท์. (2559). *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน Human Rights Without Frontiers : ปรัชญากฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม Philosophy, Law and Social Reality*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา 2549.
- ฐากร ศิริยุทธ์วัฒนา. (2565). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ : หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ณรงค์ ไจหาญ. (2566). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2562). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 15, กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
- ปาตุช์ ยอร์ช จัดทำคำแปลโดย ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2565). *กฎหมายลักษณะอาญาร.ศ. 127 แห่งราชอาณาจักรสยาม*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2563). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2567). *สิทธิของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ : หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) the 101, World* สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/presumption-of-innocence>
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2567). *ขังหรือปล่อย ระหว่างดำเนินคดีอาญา the 101 World*. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/provisional-release/>
- สิทธิมนุษยชน. (2567). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*, สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2567. จาก <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2565). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับอ้างอิง)*. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, (2567). *กสม.เผย สดช. แก้ไขระเบียบคัดแยกทะเบียนประวัติอาชญากรคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาผู้พ้นโทษและเยาวชนแล้ว*. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.nhrc.or.th/NHRCT-Work/Statements-Press-Releases-Open-Letters/Press-Releases/22831.aspx>.

- สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน. (2567). ผู้ตรวจการแผ่นดิน เสนอแนะแก้ไขปรับปรุงระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก www.ombudsman.go.th
- Barberà, Messegueé and Jabardo v. Spain. § 77 in European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the Convention - Right to a fair trial (criminal limb). 31.08.2019. ใน ปกป้อง ศรีสันท. (2567). สิทธิของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ : หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) the 101 World. สืบค้นวันที่ 1 สิงหาคม 2567, จาก <https://www.the101.world/presumption-of-innocence>
- Bell, John. (1992). *French Constitution Law*. Eugene Kamaka & Alice Erh – Soon Tay (Eds), Human Rights, ใน จริฎ โฆษณานันท์. (2559). สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน *Human Rights Without Frontiers : ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม Philosophy, Law and Social Reality*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- Cornell Law School. (2025). *Legal Information Institute*. Retrieved December 29, 2025, from https://www.law.cornell.edu/wex/presumption_of_innocence
- Nelson, Brian. (2015) . *The Cambridge Introduction to French Literature*. available in book.google ใน ปกป้อง ศรีสันท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- Voltaire. (2008). “It is better to risk saving a guilty person than to condemn an innocent one.”; *Histoire orientale, Chapitre VI, Le Ministre, Le Livre de poche*. Retrieved 2008, from <https://www.justice-en-ligne.be/ll-vaut-mieux-hasarder-de-sauver> ใน ปกป้อง ศรีสันท. (2563). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- United Nations. (2024). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Retrieved October 1, 2024, from www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights
- University of Oxford. (2024) . *About Voltaire*. Retrieved August 1, 2024, from <http://www.voltaire.ox.ac.uk/about-voltaire>